

Novotný, Jiří

K termínům pro modální jevy a k posunům ve významech slovesných modů

In: *Otázky slovanské syntaxe. III, Sborník symposia "Modální výstavba výpovědi v slovanských jazycích"*, Brno 27.-30. září 1971. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1973, pp. 173

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120850>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K TERMÍNŮM PRO MODÁLNÍ JEVY A K POSUNŮM VE VÝZNAMECH SLOVESNÝCH MODŮ

Chtěl bych připojit stručné poznámky k některým otázkám, o nichž se v referátech prvního tematického okruhu hovořilo. První poznámka se týká terminologie. St. Žaža se ve svém úvodním referátu zmínil i o rozrůzněnosti terminologie a označil ji jako nevhodnou. S tím plně souhlasím. Proto tam, kde některé z takových konkurujících si termínů jsou proti termínům synonymním méně výstižné, bylo by vhodné dát přednost termínům výstižnějším. Mám na mysli především dvojici termínů „modálnost vztahová“ a „záměrová“, z nichž prvnímu, tj. „vztahová modálnost“, chybí pro jeho značnou obecnost právě to specifické, co druhý, tj. „záměrová modálnost“, vyjadřuje. (Přitom ovšem vystupuje do popředí osoba mluvčího.) To se pochopitelně netýká různosti termínů vycházejících z různých hledisek, jako např. „modálnost záměrová (popř. obecná)“ proti „modálnost výpovědní (větná)“ apod.

Druhá poznámka se týká jevu, jehož se ve svých referátech dotkli především G. Horák, ale i V. Skalička, B. Panzer aj. Chtěl bych jejich pohled doplnit ještě pohledem v jiném směru. Jde o posun ve významech slovesných modů. Slovesné mody, přesněji řečeno slovesné modální formy, mají jednak svůj základní, primární modální význam, tj. význam systémový, jež mají „samy o sobě“. Kromě toho mívají také významy sekundární, odvozené, kterých nabývají teprve ve výpovědi (z ní jsou odvozeny). Kde tento posun v modálním významu je spojen s jistými strukturními typy (jak o nich mluvil v svém referátu M. Grepl), tam je bezpříznakový. Tak je tomu např. při nejistotném významu indikativní formy v otázkách zjišťovacích (pravých, nikoli však v otázkách doplňovacích, kde má indikativ význam jistotný: např. ptáme-li se *Kam jdeš?*, je jisté, že někam jdeš, pouze není známo kam; otázka doplnění však již není záležitostí modalit). Podobně bezpříznakový je např. nejistotný význam indikativu (tj. indikativní formy) ve větách podmínkových se spojkou *jestliže, -li* nebo ve větách žadacích s partikulemi *kěž, ať* apod. — Kde posun v modálním významu není spojen s jistými strukturními typy, nýbrž vyplývá z kontextu, popř. situace, jde o posun příznakový. Tak je tomu např. u indikativu v případech jako *Tatínek bude na zahradě* (ve významu „asi je“), u kondicionálu v případech jako *S tím bych nesouhlasil* („nesouhlasím“) apod.

